

PRAŽSKÝ SBORNÍK HISTORICKÝ

THE PRAGUE HISTORICAL
REVIEW

XLIV

SCRIPTORIVM

Praha 2016

Šéfredaktorka: PhDr. Olga Fejtová, Ph.D.

Výkonní redaktoři: PhDr. Olga Fejtová, Ph.D. – prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.

Vědecká tajemnice redakce: Nina Lohmann, M.A., Ph.D.

Redakční rada:

PhDr. Zdeněk Dragoun, doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc., PhDr. Olga Fejtová, Ph.D.,
doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc., Mgr. Petr Jíša (předseda), doc. PhDr. Václav
Ledvinka, CSc., Dr. Robert Luft, prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., prof. PhDr.
Jiří Pešek, CSc., prof. PhDr. Lubomír Slavíček, CSc., PhDr. Martin Svatoš, CSc.,
prof. Dr. Janusz Tandeci, Mgr. Hana Vobrátilková, Ph.D., Prof. Dr. Karl Vocelka.

Tento svazek lektorovali:

PhDr. Beket Bukovinská, doc. Mgr. Karel Černý, Ph.D., PhDr. Olga Fejtová, Ph.D.,
doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc., Martin Nodl, Ph.D., prof. PhDr. Jaroslav Pánek,
DrSc., prof. PhDr. Hana Pátková, Ph.D., prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc., doc. PhDr.
Magdalena Pokorná, CSc., Jaroslav Jásek, prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

© Archiv hlavního města Prahy, 2016

© Scriptorium, 2016

ISBN 978-80-86852-74-4 (Archiv hl. m. Prahy)

ISBN 978-80-88013-61-7 (Scriptorium)

ISSN 0555-0238

*Sborník je zařazen na European Reference Index for the Humanities
and the Social Sciences (ERIH PLUS)*

OBSAH

Studia et commentationes

- EVELYN REITZ, Der Protestantismus rudolfinscher Künstler im Lichte der „Theutschenn Orthodoxischen gemein“ [Protestanství rudolfinských umělců optikou „německé ortodoxní obce“]7
- PAVEL MÁŠA, Poslední věci vlastence. Smrt a pohřeb Františka Palackého43
- RADKA STRUŽKOVÁ, Odpady v 19. století v Praze 99

Materialia

- MARTIN MUSÍLEK, Zlomek knihy vydání, v níž jsou jména Židů. „Nově objevený“ rukopisný zlomek kupeckého rejstříku a jeho výpověď pro pražský obchod ve středověku 141
- VÁCLAV LEDVINKA, Sixtové z Ottersdorfu a archivní rukopis č. 3565 (K připravované edici souboru pražských historických spisů ze 16. století) 167
- PAVLA JIRKOVÁ, „Pest Tyrannei“ v královském rezidenčním městě Praze. Svědectví úředních a osobních dokumentů o morovém roce 1680..... 185

Ex archivo metropolis Pragae

- MARKÉTA RŮČKOVÁ ET AL., Třicet pět konferencí Archivu hlavního města Prahy slovem i obrazem (1984–2016)..... 219
- JAN SCHWALLER, Zpráva o činnosti Kroužku pro dějiny raného novověku od listopadu roku 2009 do prosince roku 2016 269
- ZLATA BRÁTKOVÁ, Sbírká dokumentace k období Pražského povstání a okupace v Archivu hlavního města Prahy 277

Recensiones librorum

Recensiones complexivae

- David Gans, Josef Jekutiel Kofman a ostatní Pražané: Pragensíální judaica posledních pěti let (*Jiří Pešek*).....288
- Tříkrát edice Praha (*Jiří Pešek*) 310

Město a chudoba – aktuální téma německé historiografie (<i>Olga Fejtová</i>).....	316
<i>Pragensia</i>	
Jeho Praha. Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy. Vydáno k životnímu jubileu autora (<i>Ludmila Sulitková</i>).....	330
Barbora Laštovková, Pražské usedlosti (<i>Martin Omelka</i>).....	336
Jan Hus v památkách Prahy, (edd.) Josef Hájek – Jan Baláček (<i>Thomas Krzenek</i>)	339
Liber inquilinorum Nového Města pražského 1585/86, (ed.) Jaroslava Mendelová (<i>Olga Fejtová</i>)	343
Michal Šroněk, De sacris imaginibus. Patroni, malíři a obrazy předbělohorské Prahy (<i>Tomáš Sekyrka</i>).....	346
Jan Pařez – Hedvika Kuchařová, The Irish Franciscans in Prague 1629–1786 (<i>Ivana Čornejová</i>).....	348
Metamorfózy politiky. Pražské pomníky 19. století, (sest.) Kateřina Kuthanová – Hana Svatošová (<i>Blanka Altová</i>).....	351
Filip Bláha, Frauenkörper im Fokus: Wahrnehmung zwischen Straße und Turnplatz in Prag und Dresden vor dem Ersten Weltkrieg (<i>Tomáš Jelínek</i>).....	355
Minerva 1890–1936: Kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii, (ed.) Milada Sekyrková (<i>Zora Damová</i>)	360
Petr Roubal, Československé spartakiády (<i>Tomáš Jelínek</i>)	365
Pavlna Morganová, Procházka akční Prahou. Akce, performance, happeningy 1949–1989 (<i>Jiří Pešek</i>).....	370
Marie Klimešová – Jan Rous, Jíří Balcar (<i>Jiří Pešek</i>)	373
Jitka Vondrová, Reforma? Revoluce? Pražské jaro 1968 a Praha (<i>Václav Ledvinka</i>)	377
<i>Urbana</i>	
Hana Jordánková – Ludmila Sulitková, Bibliografie k moravským královským městům ve středověku a raném novověku (1990–2010) (<i>Markéta Růčková</i>)	384
Brno očima Mileny Flodrové: výběr článků a studií z let 1964–2006. K vydání připravila Hana Jordánková (<i>Irena Loskotová</i>).....	387
Susanne Rau, Räume der Stadt. Eine Geschichte Lyons 1300–1800 (<i>Olga Fejtová</i>).....	389

Město v převratech konfesionalizace v 15. až 18. století, (edd.) Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (<i>Zdeněk R. Nešpor</i>).....	393
Guillebert de Mets, Description de la ville de Paris 1434 (<i>František Šmahel</i>)	397
Breslau und Krakau im Hoch- und Spätmittelalter. Stadtgestalt – Wohnraum – Lebensstil, (Hrsg.) Eduard Mühle (<i>Martin Nodl</i>).....	401
Marcin Starzyński, Das mittelalterliche Krakau. Der Stadtrat im Herrschaftsgefüge der polnischen Metropole (<i>Martin Nodl</i>)	405
Harm von Seggern, Quellenkunde als Methode. Zum Aussagewert der Lübecker Niederstadtbücher des 15. Jahrhunderts (<i>Hana Pátková</i>)	411
Helmut Bräuer, Im Dienste des Rates. Ordnung und Machtrealisierung durch Ratsbedienstete in einigen Städten Obersachsens und der Lausitz zwischen 1500 und 1800 (<i>Marek Ďurčanský</i>)	414
Blanka Szeghyová, Súdnictvo a súdna prax v mestách Pentapolitany v 16. storočí (<i>Petr Kreuz</i>)	418
Jana Vojtíšková – Vít Šebesta, (Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620 (<i>Michaela Hrubá</i>)	426
Jan Dvořák, Vrchnostenské město v raném novověku: vztahy k vrchnosti a venkovskému zázemí na příkladu Svitav v 17. století (<i>Marek Ďurčanský</i>)	431
Hexenverfolgung. Vier Vorträge zur Erinnerung an Helena Curtens und Agnes Olmans aus Gerresheim, (Hrsg.) Benedikt Mauer (<i>Petr Kreuz</i>)	437
„Arisierung“ und „Wiedergutmachung“ in deutschen Städten, (Hrsg.) Christiane Fritsche – Johannes Paulmann (<i>Nina Lohmann</i>).....	442
Kimberly Elman Zarecorová, Utváření socialistické modernosti. Bydlení v Československu v letech 1945–1960 (<i>Ondřej Hojda</i>)	449
Oliver Rathkolb – Peter Autengruber – Birgit Nemeč – Florian Wenninger, Forschungsprojektendbericht Straßennamen Wiens seit 1860 als „Politische Erinnerungsorte“ (<i>Nina Lohmann</i>)	454
<i>Varia historica</i>	
Falk Wiesemann (in cooperation with Emile Schrijver), The Esther Scroll = Die Estherrolle = Le rouleau d'Esther (<i>Jiří Pešek</i>)	457

Jan Šimek, Historie školních budov. Od tereziánských reforem po současnost (<i>Jan Schwaller</i>)	461
Volker Mohn, NS-Kulturpolitik im Protektorat Böhmen und Mähren. Konzepte, Praktiken, Reaktionen (<i>Anita Pelánová</i>)	464
Návraty. Poválečná rekonstrukce židovských komunit v zemích středovýchodní, jihovýchodní a východní Evropy, (edd.) Kateřina Králová – Hana Kubátová (<i>Sára Wienerová</i>)	471
Jonathan Bolton, Světy disentu. Charta 77, Plastic People of the Universe a česká kultura za komunismu (<i>Barbora Pecková</i>)	473
Seznam vyobrazení	477
Seznam autorů	488

EVELYN REITZ

PROTESTANSTVÍ RUDOLFINSKÝCH UMĚLCŮ OPTIKOU „NĚMECKÉ ORTODOXNÍ OBCE“

Majestát Rudolfa II. z 9. července 1609 otevřel protestantským komunitám v Praze cestu k svobodnému přihlášení se ke jejich věrouce na základě České konfese. V krátkém mezidobí ukončeném bitvou na Bílé hoře v roce 1620 se tak mohli do církevních obcí sdružovat nejenom domácí, ale také z ciziny přicházející protestanti. Z kruhu nizozemských obchodníků, řemeslníků a umělců se zformovala ještě v témže roce, kdy byla císařem poskytnuta náboženská svoboda, komunita reformního směru, jež se od roku 1615 zviditelňovala také v architektuře Starého Města stavbou kostela sv. Šimona a Judy.

K tomuto společenství existuje obšírná pramenná základna, za niž vděčíme Jiljímu (Gillis) de Meijer, jednomu z členů obce, jenž si jeho akta odnesl do exilu v nizozemském Dordrechtu, kde je až v sedmdesátých letech 20. století znovuobjevila Nicolette Mout(ová). Tento korpus pramenů se dosud dočkal podrobného zpracování pouze v holandštině; spolu s pojednáním z pera Josefa Polišínského o vztazích mezi Nizozemím a Prahou v době náboženské svobody zůstává jeho význam mezi badateli stále nedocenen. Zmíněná akta umožňují totiž vnímat působení některých nizozemských umělců, kteří přišli do Prahy za císaře Rudolfa II., ve zcela novém zorném úhlu, který je dílem v kontrastu s dosavadními názory.

V reformované obci cizinců hráli prim Nizozemci, původem převážně z jižních krajů tehdejších Spojených provincií; svou skladbou však bylo toto společenství multinacionální, podobně jako různé německé komunity v Římě. Vedle Nizozemců zmiňují dordrechtská akta také Němce, Valony, Francouze, Angličany i několik Skotů. Církevní obec se nazývala ortodoxní (*orthodox*) a reformovaná (*reformiert*) a hlásila se k České konfesi. Intenzivně se stýkala s ponejvíce kalvinizujícími protestanty v Evropě, zvláště v Nizozemí, Falci a Anglii, a právě z těchto kruhů se jí dostávalo podpory. V Praze obec navázala úzké kontakty s českými bratry, které se zrcadlily rovněž ve společném užívání pozemku, na němž stála modlitebna, a které přetrvaly i časy náboženské svobody. Politicky významné bylo napojení obce na osoby z kruhů zemské protestantské šlechty,

přivrženců Majestátu a pozdějších účastníků stavovského povstání. Do reformované cizinecké komunity vstoupili někteří proslulí rudolfiňští umělci, mj. malíři Bartoloměj Spranger a Jakub Hoefnagel a zlatníci Gerhard de Bois und Pavel (Paul) Sutter von Sutterbach.

Tato dvorská příslušnost umělců a řemeslníků uměleckých profesí svědčí nejen o jejich protestantském vyznání, které lze z jejich působení pro Rudolfa II. vyčíst jen nepřímo. V sociálním prostředí náboženské obce se nadto projevuje také změněný funkční a výkladový rámec zasahující umění, které ve svém politickém a náboženském zaměření stálo v protikladu k císařskému uměleckému patronátu. Kontakty reformované komunity cizinců tak byly využívány rovněž při obchodu s uměleckými díly a v jejich zprostředkování, např. prostřednictvím bratrů Davida a Hanse van Pulle nebo Mikuláše Šnukarta (Nicolaes Snoukaert van Schauburg) a jeho syna Martina (Maerten). Jako zákazníci rudolfinských umělců vystupovali šlechtici, např. Petr Vok z Rožmberka. Díla pro ně vytvořená, reprezentovaná mj. Sprangerovým obrazem římské vestálky Tuscie nebo jedním z ex libris Jiljího Sadelera, dávají výtvarnou cestou vyniknout nároku aristokracie na její náboženskou a politickou svěbytnost. Dvě malby Roelandta Saveryho a Paula van Vianen, které zachycují vpád Pasovských do Prahy v roce 1611, svědčí nadto o osobním vyrovnávání se obou umělců s událostí, která sice zajistila zájmy stavovské obce, zároveň však vedla k sesazení jejich dosavadního mecenáše Rudolfa II.

Údobí, kdy začala mizet moc Rudolfa II., může tak osvětlit nejen náboženské vyznání jednotlivých rudolfinských umělců a uměleckých řemeslníků, ale také nové cesty svrchovanější tvůrčí umělecké činnosti a nového uměleckého patronátu v kruzích české aristokracie v předvečer třicetileté války.

PAVEL MÁŠA

POSLEDNÍ VĚCI VLASTENCE
SMRT A POHŘEB FRANTIŠKA PALACKÉHO

Smrt a pohřeb Františka Palackého zcela určitě nepatří mezi přelomové události českých dějin, přesto však ve své době sehrály poměrně důležitou úlohu. Především donutily českou společnost alespoň na krátkou chvíli zastavit, vzhlédnout od každodenních problémů a hlouběji se zamyslet nad tím, čeho bylo během dlouhého života velkého českého dějepisce, samozřejmě s jeho vlastním přičiněním, dosaženo. Ačkoli toho nebylo málo, samotný fakt, že existence českého národa byla v dané chvíli definitivně zajištěna, plně dostačoval k tomu, aby se z Palackého smrti stala mimořádná symbolická událost a z následného pohřbu celonárodní manifestace odhodlání v dosavadním boji za národní práva pokračovat.

Z řady projevů, kondolencí a nekrologů je patrné, že Palackého smrt byla všeobecně chápána jako ukončení mladosti českého národa a počátek nové éry, která však měla navázat na práci, kterou Palacký a ostatní obrozenci první poloviny 19. století vykonali. Tomuto významu odpovídala snaha uspořádat pohřeb, který v Čechách neměl obdoby, což se skutečně podařilo. Palackého pohřeb navazoval na dřívější pohřby národních velikanů, ale svou velkolepostí a důmyslností organizace je všechny překonal a navíc ovlivnil podobu mnoha dalších významných pohřbů, které se v Praze do pádu monarchie konaly.

Kromě toho Palackého smrt a pohřeb v mnoha ohledech zasáhly do každodenního života tehdejší české společnosti. Studie upozorňuje na činnost českých a moravských spolků, pro které byl Palackého pohřeb významnou událostí, na níž mohly různými způsoby participovat, a na komercializaci tehdejšího dění, která ve srovnání s jinými českými pohřby té doby neměla obdoby a pravděpodobně by si zasloužila zvláštní zmínku rovněž v dějinách české reklamy. Palackého úmrtí však sehrálo roli také v otázce česko-německých vztahů, protože v hodnocení života a díla Františka Palackého se oba národy shodnout nemohly. Přesto existoval rozdíl v tom, jak Palackého osobnost vnímaly listy pražských a vídeňských Němců, což uznával rovněž český tisk. Jako důležitější se ovšem ukázal dopad Palackého smrti na český politický život. Naděje

na smír mezi staročechy a mladočechy neměla dlouhého trvání, naopak se rozhořel nový spor, který však prokázal, že k Palackému jako k mytickému Otcí národa se po jeho smrti mohly hlásit oba politické tábory bez ohledu na své ideové přesvědčení.

RADKA STRUŽKOVÁ
ODPADY V 19. STOLETÍ V PRAZE

Tento příspěvek se zabývá odpady a nakládáním s nimi v Praze v 19. století. Konkrétně se jedná o pevné odpady, tj. odpady z domácností nebo z živností produkujících podobný odpad jako domácnosti a uličními smetky. Tento druh odpadu se stával předmětem komunální politiky v oblasti čištění města a odstraňování odpadu. Město je zde chápáno jako organismus a odpady jako výstupy jeho metabolismu, kterými město ovlivňuje své okolí. Stejně jako ostatní evropská města prošla i Praha v průběhu 19. století zásadní proměnou. S touto proměnou byla mj. spojena i nutnost systematictěji se zabývat řešením problematiky odpadů. Na základě odborné literatury a především analýzy archivních dokumentů jsou v příspěvku mapovány dílčí kroky nakládání s odpadem v Praze v 19. století (čištění města, sběr a transport odpadu, atd.), přičemž hlavní pozornost je věnována dalšímu nakládání s odpadem a jeho působení na interakce města a jeho okolí.

V nakládání s odpadem v Praze ve zkoumaném období, vymezeném orientačně lety 1784 a 1922, lze zachytit dva zlomové body, kdy došlo k jeho významné proměně – první po polovině 19. století, kdy město za tuto problematiku převzalo zodpovědnost a začalo ji systematicky řešit, a druhý na konci zkoumaného období, tedy se vznikem Velké Prahy, která svou velikostí i nároky vyžadovala zásadní reorganizaci stávajícího systému. Do prvního zlomového bodu by se nakládání s odpadem přes sporadické prameny dalo charakterizovat jako paralelní praxe poloorganizovaného a nepříliš fungujícího způsobu čištění města, sběru a odvozu odpadu částečně zajišťovaného státem, částečně obcí, a do velké míry jednotlivými obyvateli města či zemědělci z venkova. Pro druhé období je charakteristické, že město je sice nuceno reagovat na tlaky doby nesené obdobím rozmachu průmyslové revoluce, nárůstem obyvatel ve městě, zvyšujícími se požadavky na hygienu a podobně a vytváří relativně úspěšný systém nakládání s odpadem spravovaný obecními dvory, ten však v podstatě stále stojí na tradičních způsobech (ruční metení, sběr odpadu vyzváňkou, transport povozy na smetiště, zužitkovávání k zemědělským účelům), jež se jen mírně modifikují (např. při snaze o bezprašné odvážení odpadků). Výdobytky průmyslové revoluce se

v této sféře nesměle prosazují, v obecnější snaze Prahy o přiblížení se moderním velkoměstům, až ke konci 19. (využití dráhy k transportu odpadků) a na počátku 20. století (zametací a kropicí stroje, první popelářské automobily) a zásadně převládnu až právě po vzniku Velké Prahy.

Mezi Prahou a jejím okolím probíhaly v souvislosti s dalším nakládáním s odpadem pro obě strany zásadně důležité interakce. Metabolismus města by bez možnosti odstraňovat své odpadní produkty do svého okolí jednoduše zkolaboval. Z interakcí se svým okolím mělo město dvojitou výhodu – díky nim bylo umožňováno zajištění relativní čistoty města a zároveň byly zdrojem jistých příjmů do městského rozpočtu. Na straně pražského zázemí se důležitost vzájemných interakcí ukazovala v ochotě zemědělců platit za možnost odebírání městského smetí a odpadků a dojíždění pro tento materiál i z nemalé dálky – cca do 35 km, výjimečně až do 50 km od Prahy, což odpovídá území zásobujícímu město produkty nižší trvanlivosti, ovocem, zeleninou apod. Této oblasti městský odpad pomáhal udržovat její produktivitu. Na příkladě odpadů v Praze v 19. století tento příspěvek potvrzuje výchozí tezi, že 19. století paradoxně nebylo „stoletím odpadů“.

MARTIN MUŠÍLEK

ZLOMEK KNIHY VYDÁNÍ, V NÍŽ JSOU JMÉNA ŽIDŮ

„NOVĚ OBJEVENÝ“ RUKOPISNÝ ZLOMEK KUPECKÉHO REJSTŘÍKU
A JEHO VÝPOVĚĎ PRO PRAŽSKÝ OBCHOD VE STŘEDOVĚKU

„Nově objevený“ rukopisný zlomek se dnes nachází v Národní knihovně v Praze pod signaturou XXIV A 5. Přestože doposud nebyl zcela neznámý, krátké katalogové záznamy jej doposud označovaly pouze jako „zlomek knihy vydání, v níž jsou jména Židů“. Byl neurčitě datován do 14. století bez určení provenience. Na základě rozboru a komparace s dalšími rukopisnými zlomky kupeckých knih se zdá, že se jednalo o kupecký rejstřík, který byl některým ze staroměstských kupců použit pouze pro jeden konkrétní obchod s ložním prádlem. Tomu nasvědčuje i skutečnost, že po dokončení obchodu už byl nepotřebný a na počátku 15. století byl využit do vazby jiného rukopisu. Dotyčný měšťan buď vykupoval od židovských věřitelů propadlé zástavy ložního prádla, nebo přímo vyplácel doposud nevyzvednuté zástavy. Vzhledem k vykoupnému množství se patrně nejednalo o výkup pro vlastní potřebu, ale nejspíše pro další obchod. Uvedené částky nasvědčují tomu, že se nejednalo o drobného kupce, ale pravděpodobněji o nějakého zámožnějšího staroměstského měšťana. Mohlo to být kramář nebo krčmář, vyloučit nelze ani dvorského dodavatele. Dataci rukopisného fragmentu lze na základě určení filigránu a paleografického rozboru zpřesnit do rozmezí let 1394–1397.

Ačkoliv můžeme existenci kupeckých knih na základě analogií se zahraničím předpokládat, z období středověku se v českých zemích dochovala pouze zlomkovitá torza. Nejpozději od počátku 14. století písaři svým zaměstnavatelům pomáhali zajišťovat plynulý chod kupeckých obchodů formou vedení knih nebo register, zapisovat rozsáhlou úvěrovou agendu, stylizovat upomínkové listy na zaplacení dluhů, případně měli za úkol pomáhat s úředními záležitostmi spojenými s funkcí v městské radě či s vyhotovováním jiných písemností. Nově objevený zlomek je však v mnohém unikátní. Ukazuje totiž, že písemně zaznamenávány byly také běžné každodenní obchody, které svým rozsahem přesahovaly možnost pouhého zapamatování. Z pražských zahraničních obchodních styků na první pohled vyniká velký objem mezinárodního obchodu se sukem, což je způsobeno Grausovým detailním studiem v archivech

významných evropských obchodních středisek, kde se mu podařilo shromáždit značné množství bohemikálních dokladů k danému obchodnímu artiklu. Rovněž důkladná heuristická práce Miloše Dvořáka dokazuje, že i na základě systematického výzkumu torza pramenného materiálu dochovaného v domácím prostředí můžeme opatrně uvažovat o významnějším postavení Prahy v mezinárodním obchodu 14. a na počátku 15. století.

V případě pojednávaného kupeckého registru se zároveň jedná o nejstarší známý doklad, který zachycuje Židovské město pražské pro velkém pogromu 1389. Buď bylo znovuoobnovení pražské osady pod utilitárním tlakem panovníka Václava IV. a zřejmě za vydatného přispění podkomořího Zikmunda Hulera velice rychlé, nebo zmiňovaný pogrom zdaleka neměl pro židovské osídlení tak velké dopady, jak soudila dosavadní literatura. Již při jiné příležitosti jsem v souvislosti s pogromem upozornil na podezřelý fakt, že dochované písemnosti městské správy se o pogromu nezmiňují. Naopak. Trhové knihy z počátku 15. století zachycují fungující židovskou osadu, která navíc v této době expandovala mimo svoje hranice. Ať už přijmeme jakoukoliv z nabízených variant, nezpochybnitelným faktem zůstává, že několik let po velkém pogromu byli v pražské židovské osadě znovu usazeni Židé, kteří opět běžně brali věci do zástavy a obchodovali s křesťanskými kupci. I v tomto lze shledávat nesmírně zajímavou výpovědní hodnotu pojednávaného rukopisného zlomku.

VÁCLAV LEDVINKA

SIXTOVÉ Z OTTERSDFURU A ARCHIVNÍ RUKOPIS Č. 3565

(K PŘIPRAVOVANÉ EDICI SOUBORU PRAŽSKÝCH HISTORICKÝCH
SPISŮ ZE 16. STOLETÍ)

Ve sbírce rukopisů Archivu hlavního města Prahy je uložen rukopis č. 3565, který zahrnuje opisy dvou základních pojednání o dějinách města Prahy v první polovině 16. století: kroniky Bartoše Písaře o politickém převratu v Praze roku 1524 a historického spisu Sixta z Ottersdorfu o účasti pražských měst v protihabsburském odboji roku 1547 a o trestech, jimiž po porážce odboje král Ferdinand I. zbavil pražská města a celý městský stav ekonomické, politické i vojenské moci a vlivu na zemskou a státní politiku. Připojeno je několik dalších dobových textů, např. relace o sněmu roku 1575, na němž byla přijata Česká konfese, tedy společné vyznání, jímž měly být sjednoceny všechny nekatolické církve v Čechách. Stať upozorňuje na to, že rukopis č. 3565 (nebo alespoň jeho první část) vznikl v prostředí českých náboženských exulantů, kteří se po roce 1620 usadili v saské Pirně. Mezi ně mimo jiné patřila rodina Jana Theodora Sixta z Ottersdorfu, syna autora spisu o odboji 1547, významného činitele samosprávy Starého Města a člena stavovského sboru direktorů za povstání 1618–1620.

V této souvislosti jsou ve stati uvedeny některé podrobnosti o náboženské příslušnosti a veřejném působení příslušníků rodiny Sixtů v Praze, o jejich odchodu do exilu v roce 1627 a o jejich pobytu v Pirně až do roku 1639. Dosud tradovaný biografický obraz je konfrontován s poznatky nejnovějšího bádání a je nově interpretován v jejich světle. Konstatuje se, že o konci života Jana Theodora Sixta a o osudech jeho rodiny po roce 1639 se tradují rozporné informace.

Spolu s celkovou neprobádaností vývoje českého exilu po tomto datu komplikují tyto nejasnosti také objasnění dalších osudů rukopisu č. 3565 po jeho vzniku, včetně otázky, jakými cestami a kdy se dostal do pražského městského archivu. Pozornost je věnována obsahové skladbě a rovněž některým formálním charakteristikám svazku, které byly zjištěny v souvislosti se zahájením přípravy vědecké edice rukopisu. V další etapě ediční práce mohou přispět k přesnějšímu poznání geneze a konkrétních okolností vzniku tohoto pozoruhodného konvolutu historických

spisů. To umožní určit jeho místo ve filiačním schématu dochovaných dobových opisů Bartošova i Sixtova díla a zejména jeho funkci a význam v prostředí pobělohorské české exilové komunity i v širším kulturním kontextu české historiografické literatury 16. až 18. století.

PAVLA JIRKOVÁ
**„PEST TYRANNEI“ V KRÁLOVSKÉM REZIDENČNÍM
MĚSTĚ PRAZE**
SVĚDECTVÍ ÚŘEDNÍCH A OSOBNÍCH DOKUMENTŮ
O MOROVÉM ROCE 1680

Pozornost byla v rámci příspěvku věnována v první řadě těm událostem, které souvisely se zaváděním preventivních nařízení v Praze od srpna roku 1679. Na tomto místě je třeba zmínit především vydání morového řádu pro Prahu dne 3. října 1679 a zároveň založení sanitní komise. Další soubor doporučení byl na příkaz císaře Leopolda I. vypracován zemskými lékaři a mediky. Obyvatelé židovského ghetta, které bylo současníky zmiňováno v souvislosti s jeho přelidněností a nečistotou, byli podrobeni činnosti redukční komise, která iniciovala vytvoření seznamu zde žijících osob. Záměr úřadů přemístit Židy za hranice města do vsi Libně byl proveden částečně, neboť všechna tři města pražská mezitím zachvátila morová rána. Třetí zmiňovaný text normativního charakteru, návrh morového řádu pro Čechy z roku 1680, se opatřením vůči židovskému obyvatelstvu v Praze věnoval ve dvanácti bodech ve svém závěru.

Královské rezidenční město Praha, jak bývá někdy ve studovaných pramenech hlavní město Čech označováno, bylo nahlíženo také v souvislosti s přítomností císaře a jeho dvora, kteří zde hledali azyl před morem vyskytujícím se ve Vídni. Podle podacího protokolu dochovaného v Rakouském státním archivu bylo v srpnu 1679 vydáno celkem 37 pasů, u kterých je jako cíl cesty zmíněna Praha. Celkem 29 pasů z udaného počtu se váže k termínu od 22. srpna do konce tohoto měsíce. Poslední srpnové dny jsou přitom spjaty právě s odjezdem císaře do Prahy.

Teoretické požadavky na vystavění sanitárních zařízení (lazaretu, kontumačních a prubířských domů) byly včleněny do textu pražského infekčního řádu datovaného k 3. říjnu 1679. Praxe při organizování převozu pacientů a místo i okolnosti jejich léčby byly studovány také na základě pamětí prvního lékaře košířského lazaretu P. R. Redlicha. Jako zdroj informací byla dále použita vyjádření sanitní komise a českého místodržitelství, která se dochovala v záznamech Knihy dekretů Nového Města pražského z let 1669–1680. Potíže při zařizování adekvátní péče nemocným se projevovaly v mnoha ohledech. Často je zmiňována

nedostatečná kapacita košířského lazaretu, nemocní ležící pouze na slámě nebo na zemi či nelehké postavení sirotků.

Výklad o odhadovaném počtu zemřelého pražského obyvatelstva na konci roku 1679 a v roce 1680 byl podán za přispění údajů spisového materiálu z fondu Archiv pražského arcibiskupství. V této souvislosti byla připomenuta studie E. Čáňové, ve které autorka na základě vybraných dokumentů z fondu Archiv pražského arcibiskupství uvádí hodnotu 12 052 zemřelých osob vykázaných v hlášeních pro Pražské arcibiskupství za rok 1680. Následně byly ve studii podány výsledky analýzy dokumentu *Extractus mortuorum* (...) dochovaného tamtéž. Za nejkritičtější období lze považovat měsíce květen, červen, červenec a srpen 1680. Nejvyšší počet pohřbů se týkal farností na Novém Městě pražském. Kritická situace byla zjištěna při odhadu počtu zemřelých židovských obyvatel. V období od září 1679 do ledna 1681 mohla podle údajů úředních pramenů z fondu Stará manipulace zemřít zhruba polovina obyvatel Židovského Města.

PRAŽSKÝ SBORNÍK HISTORICKÝ

THE PRAGUE HISTORICAL
REVIEW

XLIV

Editori Olga Fejtová a Jiří Pešek.

Redakční a jazyková úprava Nina Lohmann a Jaroslav Havel.
Šéfredaktorka Olga Fejtová.

Překlad resumé do němčiny Nina Lohmann.

Překlad abstrakt a klíčových slov do angličtiny Stephan von Pohl.

Překlad resumé ke studii Evelyn Reitz do češtiny Jan Hrdina.

Vydavatelé:

Archiv hlavního města Prahy, Archivní 6, 149 00 Praha 4 – Chodov,
[HTTP://WWW.AHMP.CZ](http://www.ahmp.cz)

a

SCRIPTORIUM®

spolek pro nekomerční vydávání odborné literatury,

252 41 Dolní Břežany čp. 397

[HTTP://WWW.SCRIPTORIUM.CZ](http://www.scriptorium.cz)

(jako svou 254. publikaci),

v Praze roku 2016.

Redakce za spolek Scriptorium,
grafická úprava a sazba Miroslav Veselka.

Obálka Marek Laštovka.

Vytiskl PBTisk Příbram.

Vydání první. Náklad 500 výtisků.

Počet stran 504 (text) + LXXXVIII (obrazová příloha),

148 vyobrazení, z toho 27 barevných.

ISBN 978-80-86852-74-4 (Archiv hl. m. Prahy)

ISBN 978-80-88013-61-7 (Scriptorium)

ISSN 0555-0238